

більшовицький наступ в Польщі над Вислою було зупинено Коновальш повертаються до свого села і тут по проведенню проти них слідства, беруть управу школи в Зашкові в свої руки. В 1923р. директор М.Коновалець пішов на пенсію передчасно, а його дружина Марія ще вчила на рік довше. На пенсії М.Коновалець брав активну діяльність у житті свого фахового товариства «Учительської взаємодопомоги», яке мало свій власний дім у Львові, належав управитель і до Контрольної Комісії т-ва і Головної «політичної» Ради. Дружина Марія померла 4 лютого 1938р., за три місяці до трагічної смерті сина, полковника Є.Коновальця. М.Коновалець пережив дружину і сина ще на два роки і помер на 82 році життя, у 1940р. Обоє Коновальці спочивають вічним сном у родинному ЗашковЦб, с.52.53,54]

Джерела та література: 1. Пахолко С, Дмитрів М. Історія закарбована в металі/ Українська фалеристична спадщина (ЖХ - перша гол. ХХ ст.). -Львів: Край, 2011. - С.2. 2.Ніколаєва Н.Підпільні друкарні ОУН та їх ліквідація каральними органами СРСР в 1944-1954рр. / Літопис УПА Серія «Події і люди». Книга 20. - Торонто - Львів: Видавництво «Літопис УПА», 2012.- С.4-5. 3. Юрій Борець. ОУН і УПА в обороні за Українську Державу. -Львів: Логос, 2002.-С.5-4. 4. Життя і смерть полковника Коновальця: документи, матеріали, спогади, щоденники, листи, фотографії. - Львів: «Червона калина», 1993.- С. 4-5. 5. Петро Мірчук. Євген Коновалець - лідер українського визвольного руху / Репринтне відтворення видання 1958р. - Львів, 1990.С. - 18, 20, 21. 6. Євген Коновалець та його доба -Видання фундації ім. Євгена Коновальця. -Мюнхен, 1974. - С.50, 52-54, 61-62. 7.Там же: С. 23. 8. Там же: С.24. 9. Сватко Я. Євген Коновалець - творець ОУН. - Львів: Галицька видавнича спілка 2011. -С. 15-16

Галина Стародубець

д.ін., професор, зав. кафедри всесвітньої історії

Житомирського державного університету імені І. Франка

ПЕТРО ФЕДУН «ПОЛТАВА» ПРО МІСЦЕ І РОЛЬ УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Від початку створення Організація українських націоналістів основною метою своєї політичної діяльності визначила не тільки прихід до влади, а й боротьбу за створення незалежної української держави. Основні засади державної політики ОУН виклала у низці

програмових документів, які впродовж останнього передвоєнного, та перших воєнних років зазнали суттєвих змін. У сучасній науковій літературі зроблено досить детальний аналіз основних аспектів державотворення (економічних, політичних, ідеологічних, культурно-релігійних тощо), запропонованих та артикульованих українськими націоналістами в той чи інший спосіб [2; 3; 5; 6; 7]. Однак, варто зазначити, що основні вектори українського державотворчого руху лідерами ОУН активно обговорювалися не тільки на конференціях чи Великих Зборах, але й на сторінках друкованих видань. Мета нашої статті - проаналізувати основні положення концепції самостійної української держави у висвітленні Петра Федуну «Полтави». Предметом нашого розгляду є його праця «Концепція Самостійної України і основна тенденція ідейно-політичного розвитку сучасного світу», написана в 1946р.

Кінець 1945-початок 1946 років був одним із найважчих періодів для українського самостійницького руху. Завершення Другої світової війни дало змогу більшовицько-радянській владі мобілізувати потужний військово-політичний ресурс для його придушення. «Західну Україну, - як слушно зауважує І.Патриляк, - продовжували гамувати «вогнем і мечем», розкручуючи маховик смерті до колосальних масштабів»[4, с.499]. Так звана «Велика блокада» призвела до фактичної руйнації запілля УПА та необхідності зміни форм і тактики повстанської боротьби.

В умовах нових військово-політичних реалій «найнагальнішою справою у Проводі ОУН(б) вважали посилення виховної роботи в середовищі підпілля та лавах УПА»[1, с.403]. Відповідальність за розробку та реалізацію її основних напрямків покладалася на Головний осередок пропаганди і інформації при Проводі ОУН в Україні, очільником якого з кінця 1945 року був П.Федун - «Полтава». Він виступав акумулятором нових ідей та концепцій подальшого розвитку самостійницького руху в нових умовах. Оунівські пропагандисти широко використовували в своїй роботі праці відомих українських публіцистів - Я.Старуха, О. Дякова, Д.Маївського, П.Федуну та інших, «у яких накреслено чіткі стратегічні й тактичні схеми діяльності українського визвольного руху в підрадянськійдійсності»[8, с.199].

Виразною ознакою тогочасної публіцистичної літератури та змістового наповнення ідейно-пропагандистської роботи повстанського підпілля була наявність теми про роль і місце

українського національно-визвольного руху в геополітичному просторі. У той час, коли радянська влада шляхом використання усіх можливих інформаційних ресурсів займалася дискредитацією повстанців як в очах радянських громадян, так і країн Європи, оунівці змушені були шукати серйозні контраргументи на користь справедливості своєї боротьби. Одним з таких, за визначенням П.Полтави, є глибоко-органічне, природне право прагнення українського народу до самостійного життя, яке було властиве йому завжди [9, с.141].

Однією з провідних тем оунівської пропаганди стала ідея потенційно можливої підтримки західноєвропейськими країнами українського національно-визвольного руху в контексті глобального протистояння двох ідеологічно антагоністичних систем - тоталітаризму та демократії. Надзавдання націоналістів полягало у тому, щоб прорвати інформаційну блокаду, створену радянською пропагандою навколо самостійницького руху і донести до світової громадськості правду про боротьбу українського народу за свою державну незалежність. Не менш важливо було показати цей рух не як локальне явище, а органічну складову загальноєвропейського історичного процесу.

У своїй роботі Петро Федун обґрунтовано доводить, що «концепція самостійної України зародилася як результат гіркої історичної досвіду українського народу» [9, с.144]. Перерваність державотворчого процесу стала для українського загалу однією з причини його перманентного перебування у стані гнобленого, визискуваного загарбниками. Українські землі розглядалися чужонаціональними державами виключно як джерело збагачення.

Колоніальна залежність України в умовах підрадянської дійсності, на думку П.Полтави, виявляється у двох формах - економічній та соціальній. Перша «заснована на колоніально - безправному політичному й економічному становищі її в системі большевицького СРСР». Суть другої - поневолення працюючих мас українського народу большевицькими вельможами» [9, с.145]. Звідси випливає цілком логічний висновок - єдиним шляхом виходу з глибокої економічної нужденності є здобуття державної незалежності і закладення основ для розбудови суспільного ладу, базовими цінностями якого виступають соціальна рівність та демократія.

Чи не основною думкою роботи є висновок автора про те, що український національно-визвольний рух як у «всесвітньому

історичному аспекті, так і в аспекті історії українського народу є прологом майбутнього, яке лише народжується і перемагає» [9, с. 147]. Усякі намагання радянської пропаганди скомпрометувати його шляхом демонстрування нібито: «вузькості соціальної основи», маргінальності, територіальної локалізації, відірваності від народних мас тощо, П.Полтавою піддаються аргументованій критиці.

Сформульована Петром Федунем концепція Самостійної України, базується на теорії нації як такої. Окреслюючи поняття «народ» як людські спільноти, об'єднанні на основі низки важливих чинників, він виокремлює націю, розглядаючи її з точки зору «частини» від «загального». Усвідомлення народом потреби у створенні власної держави перетворює його у націю. В практичній площині це виливалося впродовж кінця XVIII - ХІХ століттях в низку революційних подій - від Великої Французької революції до хвилі національно-визвольних рухів у Південно-Західній і Східній Європі, що прокотилася Італією, Німеччиною, Росією. Автор наголошує, що «ідея нації завжди тісно зв'язана з питанням єдиної і цілковито самостійної національної державності» [9, с.150]. Виходячи з цього, боротьбу українського народу за незалежну українську державу слід розглядати як цілком законне прагнення нації реалізувати своє природне право на власну самостійну державну організацію.

Розглядаючи історичний процес як явище, серед чинників, які визначають його зміст і основні напрями, П.Федун виокремлює «нації зі своїми окремими змаганнями, суспільні класи з різними, часто суперечними собі інтересами, різні суспільно-політичні ідеї, економіку» [9, с. 151]. Ці складові тісно, чи іншою мірою впливають на динаміку історичного процесу, характер його якісних та кількісних змін, та, власне, й моделюють не лінійність його протікання. Марксистській теорії класових інтересів як рушійної сили прогресу, П. Полтава протиставляє ідею нації. Він доводить, що буржуазія і пролетаріат, як основні соціальні верстви капіталістичного суспільства, переслідуючи власні інтереси, діють паралельно з ідеєю нації, а в окремих моментах прямо чи опосередковано її підтримують.

Насамперед варто зазначити, що ідея нації співзвучна і не суперечить теорії конституційної, парламентської держави, побудованої на засадах демократії. Відстоюючи ідеали демократії, буржуазія не заперечувала ідеї нації, оскільки рух за демократичні права часто був нерозривно пов'язаний з боротьбою за незалежну національну державу.

Щодо робітничого класу, то, на думку П. Полтави, він став серйозним фактором історичного процесу лише після того, як виник соціалістичний рух, і почав організовуватися в політичні партії, які в своїй політиці керувалися теорією соціалізму, в основі якої лежить марксизм[9, с.155]. Оскільки марксистська ідеологія базується на ідеї інтернаціональної єдності усіх пригноблених соціальних груп, робітничий клас з кінця ХЖ століття «почав перетворюватися в силу, скеровану проти ідеї нації». Таким чином, політичні платформи двох основних класів буржуазного суспільства - буржуазії та робітничого класу виключали національну ідею.

Однак детальний аналіз ідеологічних засад соціалістичного руху та практичного втілення їх у життя дав підстави П. Полтаві для висновку, що «історичний досвід існування соціалізму доказує, що йому не вдалося знищити чи як-небудь захитати ідеї нації. Вона із зудару з соціалізмом виходить переможною»[9, с.159]. Як доказ своєї тези він наводить приклади боротьби робітничого класу Польщі не тільки проти Російської держави як знаряддя їх експлуатації, але й національного пригноблювача Яскравим доказом хибності марксистської теорії соціалізму, побудованої на засадах інтернаціоналізму, є той факт, що в країні, де цю теорію вдалося зреалізувати під керівництвом більшовицької партії, національно-визвольні рухи були жорстоко придушені так званою «робітничо-селянською владою» в перші роки існування СРСР. Однак ідея національно-державної незалежності актуалізувалася в умовах послаблення сталінського режиму, зумовленого німецько-радянською війною. Український повстанський рух є яскравою демонстрацією сили ідеї нації, завдяки якій запекла боротьба народу проти тоталітарної держави змогла тривати більше десятиліття.

Важливе місце в роботі П.Федуна приділено аналізу вузлових протиріч тогочасного світу. Автор виокремлює кілька таких груп: «між капіталом та інтересами працюючих мас; поневоленими та пануючими масами; між великими конкуруючими імперіалістичними країнами»[9, с.165]. В умовах становлення капіталістичної системи виробничих відносин спостерігалася стійка динаміка наростання соціально-економічного конфлікту між робітниками та буржуазією. Питання національного характеру не набули належної актуалізації, оскільки експлуатація робочої сили з одного боку, та капітал - з іншого в принципі не мали національного обличчя. І тільки з кінця ХІХ століття рівень загострення класових конфліктів починає

знижуватися, що було викликано низкою причин. Насамперед, покращенням економічного становища робітників; розширенням їх соціально-економічних прав, зокрема, шляхом прийняття соціально орієнтованого законодавства, залучення робітників до суспільного контролю над виробництвом тощо.

Пом'якшення міжкласових антагонізмів сприяло поступовому зростанню національної свідомості працюючих мас населення. Робітники країн Західної Європи солідаризувалися не тільки на платформі захисту своїх соціально-економічних прав і свобод, але й за національною ознакою. Причому соціальна база національно-патріотичного руху (для прикладу, рухш опору у Франції, Англії, Бельгії і т.д.) вийшла за рамки одного класу чи верстви, увібравши у себе інтелігенцію, буржуазію, селянство. На підставі цього П.Федун робить висновок, що «зменшення класових антагонізмів зміцнює становище ідеї нації» [9, с. 167].

Пом'якшення гостроти класового конфлікту та вихід на політичну арену націй як суб'єктів історичного процесу, призвело до посилення міжнаціональних суперечностей. Зовнішнім виявом їх стало розгортання національно-визвольних рухів від середини ХІХ століття і значне посилення в першій половині ХХ століття. Важливою подією, що сприяла своєрідній легітимізації ідеї нації стало проголошення президентом США В.Вільсоном права на самовизначення народів як основного принципу післявоєнного устрою Європа

Незавершеність процесу територіального перерозподілу світу після Першої та Другої світових воєн загострила «протиріччя між конкуруючими імперіалістичними країнами». З огляду на це, П. Полтава наголошує, що великі держави з метою послабити сильних сусідів проводитимуть політику підтримки національно-визвольних рухів у державах-конкурентах. «На такій підтримці, очевидно, виграють лише поневолені народи. Ідея нації, незважаючи на те, що допомога великодержав поневоленим народам цілком не є приятельською допомогою. Послаблення держави-поневолювача дає змогу поневоленому народові успішно розгортати визвольну революційну боротьбу, спираючись часто лише на власні сили» [9, с.170].

Серйозним предметом критики П. Полтави стала «псевдонаукова теорія про так звані історичні та етнічні нації». Критикуючи позицію її апологетів, він небезпідставно наголошує на тому, що автори ц створення ставили за мету обмежити право окремих націй, наприклад,

українців чи хорватів, на національно-державну незалежність. Такий підхід, на його думку, є хибним, небезпечним, оскільки спрощує насправді складну проблему національних відносин в рамках великих держав-імперій і провокує загострення міжнародної боротьби. Очевидною тенденцією світоустрою середини ХХ століття стала «тенденція до творення вільних національних держав усіх народів» [9, с.173]. Тому, виходячи з об'єктивної реальності, боротьба українців за державну незалежність є історично виправданою і закономірною.

У своїй роботі П.Федун наголошує, що СРСР є імперською державою з очевидними атрибутами такої - «гніздо найганебнішої реакції і найнебезпечнішої агресії у світі, ...большевицька тюрма народів» [9, с. 185]. К існування є загрозою не тільки народам і націям, котрі намагаються вибороти свою державну незалежність шляхом виходу зі складу Радянського Союзу, але загалом для всього цивілізованого світу. Адже «сьогодні він має до діла з загарбанням большевицькою Москвою половини Європи із небезпекою поширення большевицького панування не лише на цілу Європу і Азію, а й поза ці континенти» [9, с.185]. Підтримка міжнародною спільнотою українського національно-визвольного руху, на думку П.Федуна стане запорукою не тільки створення незалежної української держави, але й серйозного послаблення такої імперії як СРСР.

Справедливість висновку П.Федуна про те, що український самостійницький рух є прогресивним за своєю суттю, оскільки спрямований на зміну геополітичних конструкцій з центром тяжіння на національні держави, доведена часом. Бікфордів шнур національних революцій, запалений в 1940-ві роки в Україні, трохи більше ніж через сорок років після написання роботи, спровокував вибух в епіцентрі імперії, спричинивши тим самим до її розпаду.
Джерела та література

1. Кентій А. Антикомуністичний опір ОУН і УПА у післявоєнний період (1945-1956 рр.) // Організація українських націоналістів і Українська повстанська армія. - К., 2005. 2. Мизак Н. УПА-«Захід» і збройне підпілля ОУН у боротьбі за Українську Самостійну Соборну Державу у 1942-1960 рр. Книга сьома - Чернівці - Торонто: Прут, 2011. - 436 с. 3. Панченко В., Ідеологія сучасного українського націоналізму: економічний аспект. - Дніпропетровськ: «Акцент ПП», 2012. - 104с. 4. Патриляк І. «Встань і борись! Слухай і вір ...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939-

1960 рр.): Монографія. - Львів, 2012. - 592 с. 5. Посівши М. Воєнно-політична діяльність ОУН в 1929-1939 роках - Львів, 2010. - 368 с. 6. Русначенко А. Розумом і серцем. Українська суспільно-політична думка 1940-1980-х років. - Київ, 1999. - 324с. 7. Стародубець Г. Основні чинники формування суспільно-політичного клімату Галичини в кінці 1943-1944 рр. // Сторінки історії: Збірник наук, праць. Вип. 20. - К.: ЮЦ "Видавництво «Політехніка»", 2004. - С.148-158. 8. Стасюк О. Видавничо-пропагандивна діяльність ОУН (1941-1953 рр.). - Львів, 2006. - 384 с. 9. Федун П. Концепція Самостійної України і основна тенденція ідейно-політичного розвитку сучасного світу // Федун Петро - «Полтава». Концепція Самостійної України. Том 1. Твори / Упоряд і відлов, ред М.В.Романюк. - Львів, 2008. - С. 143-186.

Андрій Корчак

старший науковий співробітник Бродівського історико-краєзнавчого музею; вчитель історії та краєзнавства Бродівської гімназії ім. І.Труша; вчитель польської мови Володимир-Волинського Інформаційно-Консультаційного Центру«Ос2СІ Віаіу»

СУТНІСТЬ РЕЛІГІЇ ТВОРЧОСТІ КШАНА ВАССИЯНА

І Ідея дослідження

Однією із відомих постатей, чиї життя та діяльність пов'язані з історією м. Броди був відомий український публіцист, філософ, громадський та політичний діяч, ідеолог та член Проводу ОУН - Юліан Вассиян (1894-1953), від дня народження якого цього року виповнюється 120 років. Звичайно, у рамках відзначення даного ювілею, серед інтелектуальної частини громадськості краю черговий раз простежується поява інтересу до життя та творчості цієї видатної людини

Перегортаючи сторінки канадського двохтомного видання вибраних творів Ю.Вассияна (1972 та 1974 рр.) мою увагу привернуло кілька статей, присвячених темі релігії: «Релігія і церква», «Християнство», «Бог і Батьківщина», «Різдвяна правда», «Великдень доби» та «Духове життя людини». Гадаю, що для тих, хто займається дослідженням феномену релігії перераховані вище твори мислителя будуть надзвичайно цікавими. Прочитавши їх, можна багато чого пізнати нового, а можна і багато з чим подискутувати

У мене, наприклад, виникла думка зробити їх короткий аналіз. Виділивши найважливіші ключові моменти, спробувати окреслити